

OCZYŚCIAĆ (129) *vb impf*

oczyścić (122), **oczyszczać** (7); *oczyszczać Calep* (2), *WysKaz* (4); *oczyścić : oczyszczać CzechRozm* (1:1).

o oraz a jasne.

inf *oczyścić* (18). ◇ *praes 1 sg* *oczyściłam* (5). ◇ *2 sg* *oczyściąsz* (3). ◇ *3 sg* *oczyścią* (44). ◇ *2 pl* *oczyściacie* (5). ◇ *3 pl* *oczyściąją* (4). ◇ *praet 1 sg m* *oczyściiałem* (1). ◇ *2 sg m* *-ś oczyściiał* (2). ◇ *3 sg m* *oczyściiał* (7). *f* *oczyściiała* (1). *n* *oczyściiało* (1). ◇ *3 pl m pers* *oczyściiali* (4). *subst* *oczyściiały* (2). ◇ *fut 3 sg m* *oczyścić będzie* (3), *będzie oczyścić* (1), *będzie oczyściiał* (1) *KrowObr*; *oczyścić będzie CzechEp*; *oczyścić będzie : będzie oczyścić BudBib* (2:1). ◇ *2 pl m pers* *oczyścić będziecie* (1). ◇ *imp 2 sg* *oczyściąj* (2). ◇ *1 sg* *oczyściąjmy* (1). ◇ *2 pl* *oczyściąjcie* (5). ◇ *con 2 sg f* *by oczyściiała* (1). ◇ *3 sg m* *by oczyściiał* (3). *f* *by oczyściiała* (2). ◇ *3 pl m pers* *by oczyściiali* (1). ◇ *impers praet* *oczyściiano* (2). ◇ *part praes act* *oczyściając* (9).

Sł stp, Cn notuje, Linde XVII (z Cn bez lokalizacji) – XVIII w. s.v. oczyścić.

1. *Usuwać brud zanieczyszczenia, to, co zbyt czyste lub szkodliwe, sprawiać, że coś staje się czyste; purgare HistAl, polAnt, Cn; mundare PolAnt, Vulg, Cn; abluere, concinnare, depurgare, elavare, eluere, emaculare, emundare, expurgare, extricare, luere, perpurgare, putare, repurgare, tergere Cn* (25) : *HistAl K5; Expumico – Widrapuię, oczifzczam. Calep* 396a.

oczyścić co [= z czego jest usuwane] (1): [Bóg] dla Noego oczyścić ziemię y [pufzcząć] wody począł *SkarŻyw* 270.

Przen [co = z czego jest usuwane] (7) : Włzelkąc latoroŃ/ którą wę mnie [Chrystusie] owocu nieprznoŃ [Bóg Ojciec] przec odyimuie a włzelką którą owoc prznoŃ oczyścią aby więŃzy owoc prznoŃiła (*marg*) oprawuie abo chedoży (–) *MurzNT Ioann* 15/2.

oczyścić od czego (1): ábyfmy fię żadnym wiátrom haeretyckich náuk vnoŃić nie dáli: ktore/ iáko y wiátr/ plewy tylko z boiewiŃká wywiewiáją: ále ziárnom nic Ńzkodzić nie mogą: y owfzem ie od plew oczyŃiáją. *WujNT* 676.

oczyścić komu (1): Pierwey z oká Ńwego wyrzuć/ coŃ do twego wzroku wáŃzi: toŃ drugiemu oko oczyŃiay. *SkarKaz* 279b.

oczyścić czym (2): *LatHar* 137; Wołátem ná nie Pánie/ áby [...] zmázaná krwią y krzywdámi koŃciołow y vbogich/ y wciáŃzeniem poddánych/ ziemię Ńwoię oczyŃiáli *SkarKaz* (2v).

Szereg: »umiatá i oczyŃiáć« (1): cŃęŃto miotełką Ńpowiedzi Ńwiętey dom Ńumnienia twego vmiátaŃz y oczyŃiáŃz *LatHar* 137.

a) Uwalniać od błędów i obcych naleciałości (2) :

oczyścić od czego (1): Bo do Ewángeliey piŃáney muŃi być żywy EwángeliŃtá/ ktoryby iá opowiedáŃ/ y wykłádaŃ/ y od błędow y potwarzy fáŃŃszow bronii y oczyŃiáŃ. *SkarKazSej* 698a.

oczyścić z czego (1): To teŃ o Ńobie rozumieć pocŃęli/ iákoby im teŃ rzekomo Pan Bog grunt wiáry PowŃzechney z wielkiego záwiedŃienia AntikryŃtowe⁸⁹ oczyŃiáć y obiáŃniáć zoŃtáwił *WujJudConf* 7v.

a. Leczyć z chorób lub skaz skórnych (15) :

oczyścić co [= co jest usuwane] (3): *FalZioł* IV 7c; Slepé, chrome, y głuche nád zwyczáy vzdrawiáŃ/ trędowáte, y infze niemocy oczyŃiáŃ *ArtKanc* N15. *Cf* »trąd oczyŃiáć«.

Zwrot: »trędowate, trąd oczyścić« = *leprosos mundare PolAnt, Vulg* [szyk zmienny] (12:1): *OpecŻyw* 92, 134; *OpecŻywList Cv; TarDuch B3*; vzdráwiáicie niemocné/ oczyściáicie trędowaté: włkrzełzáicie vmarlé i diábelłtwa wyganiáicie. *MurzNT Matth* 10/8; *KrowObr* 121v; *BibRadz Matth* 10/8; [Krystus] chodził każąc ludu poľpolitemu/ w Sámárieý/ Gálileey/ Fenicyey/ czyniáć łwięte znáki/ trędy oczyściáiac *BielKron* 138v; *SkarŻyw* 393; *CzechEp* 21; *ArtKanc* N15; *WujNT Matth* 10/8; *SiebRozmysł* E3. [Cf też 2. W *przen:* »duszne nieczystości oczyścić« *SkarŻyw* 91, *WujNT* 387].

Szereg: »kazić i oczyścić« (1): Krew wielbładowa kazi y oczyćcia piegi *FalZioł* IV 7c.

Przen [od czego] (1) : O lekarzu/ co władniełz biegi niebiełkiemi/ [...] Od fráfunku oczyćciałz/ wracałz do żywotá/ Acz fię iuż kto opiera o piekielne wrotá. *GrabowSet* K4v.

2. *Uwalniać od zła moralnego, grzechu i kary za grzech; expiare Vulg, Mącz, PolAnt, Modrz, Cn; lustrare Vulg, Mącz, Cn; mundare PolAnt, Vulg; purificare Vulg, Cn; piare Calep, Cn; purgare, emundare, scopare Vulg; sanctificare Mącz; diluere, februarie, luere Cn* [w tym: z podmiotem nieosobowym (37)] (99) : *Leop Nah* 1/3; Sanctifico id est sanctum reddo, Poświęcam/ Oczyściam. *Mącz* 367a, 200b, 301d; *Calep* 807b; Bo cożby było poświęćć y oczyćciáć w żywóćie mátki: by táń grzechu nie było? *SkarKaz* 577b.

oczyścić kogo, co [= z kogo, z czego jest usuwane] (26): *WróbŻołt* 76/7; *RejPs* 125v; Iż nas tylko lámá krew Pána Iezu Kryłtá vkrzyżowánego zá nas otzyćcia? *KrowObr* 76v, 61, 73; *BibRadz Ioel* 3/21; Bo dułzá káżdego ciáłá we krwi iełt: á iam iá dał wam ná ołtarz ná oczyćcienie dułz wálzých/ poniewałz krew dułżę oczyćcia. *BudBib Lev* 17/11; *CzechRozm* 220v; *WujNT* 458 marg, 2. *Cor* 7/1. Cf *oczyścić kogo czym, Zwroty, W przen:* »oczyścić serca«.

oczyścić kogo czym (4): ktory [Krystus] nas krwiá łwoiá náłwięćłzá otzyćcia/ przed oblitznoćciá Bożá *KrowObr* 213v; *CzechEp* 414. Cf »oczyścić od grzechu«.

oczyścić co [= co jest usuwane] (17): iełt to człowieká Chriłtiáńłkiego włáłna chwałá/ omyłki łwe nápráwowáć/ á wyłtępkí ile mogáć oczyćciáć *ModrzBaz* 102. Cf »oczyścić grzechy«, *W przen:* »duszne nieczystości oczyścić«.

oczyścić od czego (14): A czynić to máiá/ oczyłzczáiac łámych łiebie od włzelkie^g łplugáwienia ciáłá y ducha *CzechRozm* 220v; oczyćciaymyłz łámi łiebie od włzelákiey zmázy ciáłá y ducha *WujNT* 2. *Cor* 7/1. Cf »oczyścić od grzechu«, *W przen:* »oczyścić od nieczystości grzechow«.

W połączeniu szeregowym (1): dułżnym obyczáiem pan Bóg nas z grzéchu odradza/ oczyćcia/ y poświęćca *BiałKat* 238v.

W charakterystycznych połączeniach: *oczyścić ducha, duszę, myłli, zmyłły; występkí oczyćciáć; oczyćciáć od splugawienia, od zmazy; oczyćciáć przez chrzest, przez obrzezanie, przez posługę kapłanow, przez wiarę; dusznym obyczajem oczyćciáć, karaniem, krwiá, prawem pospolitym. Z podmiotem nieosobowym: czyłciec oczyćcia, jałmużna* (2), *krew, krew Pana Iezu Chryłta* (8), *krzest Janow, łaska Maryi, ofiara* [Chryłtusa], *ofiara mszarska, popioł, sakrament, uczynki miłosierne, wiara* (3), *woda żywa.*

Zwroty: »oczyścić grzechy, od grzechu, z grzechu, grzechow« [w tym: *kogo, co* (11), *przez co* (3), *czym* (2)] = *emundare ab peccato, purgare peccata Vulg; expiare peccata PolAnt* [szyk zmienny] (12:11:3:1): Lepięyci ten ráz oczyćciatz grzéchy/ ij ijnłłé zlołci odcinatz/ niłzi na potym do czyłtza

ie zoftawiatz. *OpecŻyw* 191v; Bo nas pan bog/ tv na tym fwiecie oczyfcia zgrzechow nałzych/ przez wiarę nałzę. *SeklWyzn* G; Boiaśń iey [*Maryi*] odpądzą grzech od fercá/ á łáfká iey otzyfcia fumnienie grzechow. *KrowObr* 152, 76v [3 r.], 92, 178, 188; *Leop Tob* 12/9; *BiałKat* 238v; *RejPosWstaw* 22; *BiałKaz* E4v; *BudNT Hebr* 2/17; *CzechEp* 321; *LatHar* 187; Ten trąd známionował grzechy: ktore ácz Pan Bog bez żadney ludzkiej połługi łam vleczyc y oczyfcic może: włzakże ich połpolicie nie oczyfcia/ iedno przez połługę káplanow. *WujNT* 267; á krew Iełufá Chrıftufá Syná iego oczyfcia nas od wızelkiego grzechu. *WujNT* 1.*Ioann* 1/7 [*przekład tego samego tekstu KrowObr* 76v [2 r.], 92, 178, *RejPosWstaw*, *CzechEp*], s. 243, 262, 477, *Hebr* 9 arg; *WysKaz* 37 [4 r.]; Práwem połpolitym [*Bóg*] nikogoż od grzechu w żywoćie mátki nie oczyfcia: iedno przez obrzezánie w ftárym/ przez chrzeft w nowym zakonie: áż lię dziećię vrodzi. *SkarKaz* 578a.

»oczyfciać sumnienie« (2): *KrowObr* 152; W ktorym [*Nowym Testamencie*] Chrıftus nawyzly káplan/ y ofiárá iego raz ofiarowána/ oczyfcia fumnienie od grzechow. *WujNT Hebr* 9 arg.

Szeregi: »oczyfciać a chędożyć« (1): ty pánie náłz iełteś iáko flońce ktory oczyfciałz á chędożyłz myfli proftych ludzi *RejPs* 125v.

»odpuszczać (a. nie czynić odpuszczenia) i (albo, ani) oczyfciać« (3): offiárá Młzarłka wálzá/ [...] nietzyni żadnego odpufłtzenia grzechow/ áni od nich otzyfcia *KrowObr* 188; *WysKaz* 37 [2 r.].

W przen (7) :

Zwroty: »duszne nieczystośći (a. plugastwa, a. zmazy) oczyfciać« [*szyk zmienny*] (3): Náłzym káplanom [...] nie trąd ćielefny/ ále dułzne nieczyłtośći/ dano/ nie mowię rozeznáwác/ ále práwie oczyfciać. *SkarŻyw* 91 [*przekład tego samego tekstu* (2)] *WujNT* 34, 387.

»oczyfciać od nieczystośći grzechow« (1): tedyć nic po krwi páná Iezu Kryftá Syná Bożego/ poniewálz popioł otzyfcia od nietzyłtośći grzechow? *KrowObr* 92.

»oczyfciać serca« (3): Indzie nápiřano: Iż wiárá oczyfcia fercá. *WujNT* 551, 458 marg, 794.

Przen [co = z czego jest usuwane] (1) : Grzeřnikowie oczyfciaiyćie ręce wálłe: y wychędażayćie fercá/ (wy cołćie) dwoiego vmyłłu. *Leop Iac* 4/8.

a. *O obrzędach religijnych służących przywróceniu czystości rytualnej lub duchowej* (45) :

α. *W religii żydowskiej o usuwaniu zmazy rytualnej z człowieka, miejsca lub przedmiotu; agere purificationem PolAnt [w tym: z podmiotem nieosobowym (4)]* (26) : A oczyfciać będzie ofiárownik/ ktory námázan *BudBib Lev* 16/32.

oczyfciać kogo, co [= z kogo, z czego jest usuwane] (17): *WróbŻołt* ee6; Bieda wám Doctorowie i Pharifeufzowie obłudni/ że kielich i mię z wierzchu oczyfciaćie/ a wewnątrz łá pełné drápieřtwa i niepowsięgliwośći *MurzNT Matth* 23/25; A gdy káplan ktory oczyfcia takiego człowieká/ poftáwi go/ z onemi rzeczámı wılyłtkiemı przed Pánem/ [...] weźmie báránká/ y będziego offiárowál zá wyłtęp *Leop Lev* 14/11, *Ez* 43/23; *BibRadz* 2.*Par* 29 arg, 2.*Mach* 1/18; *BielKron* 36v; A ma oczyfciać świątnice świątnic/ y namiot zgromádzenia/ y ołtarz oczysći/ y ofiárowniki/ y włytek lud zboru oczysći. *BudBib Lev* 16/33, *Ez* 30/10 [2 r.], *Lev* 16/30, *Ez* 45/20; *WujNT Matth* 23/25. Cf *oczyfciać kogo, co od czego; Ze zdaniem dopełnieniowym*; »oczyfciać od grzechow«, »nieczyste oczyfciać«.

oczyfciać kogo, co od czego (2): Y Máchábeuřz [*pořwiecił świątynię Bogu*] gdy ołtarz od pogánřtwa oczysćiał/ á nowy pořwiećał. *SkarKaz* 454a. Cf »oczyfciać od grzechow«.

oczyścić czego [= z czego jest usuwane] [funkcja supinum = do oczyszczania] (1): á poświęciwłzy fię/ welfzi według rofkazania krolewłkiego y rofkazania Iehowy oczyścić domu Bożego [*ad mundandum domum Domini*]. *BudBib 2.Par 29/15*.

oczyścić czym (7): Cedr drzewo iest wyfokie/ ktore nie botfieie/ A Izop záfie oczyłcia gorzkołcia fwoią *BibRadz I 88d marg*; *BielKron 36v*; *BudBib Ez 30/10*, *Lev 7/7*. Cf »nieczyste oczyścić«, »oczyścić trąd«.

Ze zdaniem dopełnieniowym [w tym z zapowiednikiem: to (1); zaimek względny (3)] (3): OpecŻyw 76v; *BudNT przedm b6*; Teraz wy Pháryzeufzowie to co iest z wierzchu kubká y mify oczyłciałcie: lecz co iest we wnątrz w was/ pełno iest drapiełtwá y niepráwołci. *WujNT Luc 11/39*.

W przeciwstawieniu: »oczyścić... plugawić« (1): Ktora rzecz/ ácz fie też rozumowi zda być przeciwna/ żeby krew [zwierząt ofiar] oczyłciał rádłzey ániłz plugawić miála: [...] CzechRozm 210v.

W charakterystycznych połączeniach: oczyścić człowieka (2), dom (domu Bożego) (2), kielich, kołciół (4), kozła, kubek, misę (2), ołtarz, syny Izraelowe, łwiątnice; od pogaństwa oczyścić, oczyścić z człowieka, z domu, z nadworza, z siebie, z szaty, z wierzchu [czego] (3), zewnątrz; oczyścić gorzkołcią, krwią, obiátami, ofiarą (2), omyciem, pokropieniem, wodą. Z podmiotem nieosobowym: izop oczyłcia, krew, ofiara (2).

*Zwroty: »oczyścić [kogo] od grzechow« (1): Y będzie to v was zá włtawę wieczną/ oczyłciał fyny Izraelowe od włzech grzechow ich [*ad expiandum super filios Israel ab omnibus peccatis suis*] ras wrok [poprzez złożenie ofiary przeblágalnej] *BudBib Lev 16/34*.*

»nieczyste, nieczystołci oczyłciał [czym]« [w tym: z kogo (1)] (1:1): gdy fie kto pomazał bałwochwálstwem/ męzoboyłstwem/ cudzołóstwem/ y ktemu rownemi. Tákíe nieczyłtołci oczyłciałi s łiebie obiátami zá grzech zá włzytek lud. *BielKron 36v*; Nieczyłte w Zakonie dwoiáko oczyłciano/ pokropieniem y omyciem *LatHar 165 marg*.

»oczyścić trąd [z kogo, z czego czym]« (1): Offiáry kthoremi oczyłciano trąd ták z człowieká iáko z domu ábo z łłáthy. *Leop Lev 14 arg*.

β. *W religii chrześcijańskiej o sakramencie chrztu lub pokuty [w tym: z podmiotem nieosobowym (9)] (16) :*

oczyścić kogo, co [= z kogo, z czego jest usuwane] (10): WróbŻółt I7v; *KromRozm II t*; *KrowObr 73 [2 r.]*; *KarnNap Bv*; [*Słowa Jana do Chrystusa*] ia łiebie tą wodą ktorą ty łam moc dáć małz/ áby łudzie oczyłciałá/ chrzłć nie będę. *SkarKaz 515a, 515a*. Cf *Zwroty*.

oczyścić od czego (4): Krzełt ocłłicia od gnyewu/ ále od grzechu oczyłć nie może. RejPos 49v marg. Cf »od grzechow oczyłciał«.

oczyścić przez co (2): iáko y Chryłtus wmiłował Kołciół/ y łámego łiebie wydał zań. Aby go poświęcił/ oczyłciał omyciem wody przez łłowo. WerKaz 286. Cf »grzechy oczyłciał«.

oczyścić czym (5): KromRozm II t; Bo kiedy zewnątrz dzieię bywa omywane wodą/ tedy wierzyć mamy/ iż Duch S. obyczáiem nieomyłnym Bołką łwá mocą/ wewnątrz iego dułżę oczyłcia *KarnNap Bv*; *WerKaz 286*. Cf *Zwroty*.

W charakterystycznych połączeniach: ciała oczyłciał, człowieka (łudzie) (2), duszę (2), zmysły (2); oczyłciał od gniewu; oczyłciał przez chrzest, przez łłowo; oczyłciał mocą bołką (a. Ducha łwiątego)

(2), kąpielą (omyciem) wody (2); oczyścić na krzcie, na spowiedzi; wewnątrz oczyścić. Z podmiotem nieosobowym: krew Chrystusowa oczyszcza, krzest (3), woda (5).

Zwroty: »grzechy, od grzechów, z grzechu oczyścić« [w tym: kogo, co (2), czym (1), przez co (1)] [szyk zmienny] (3:2:1): po wżytkim świecie tę moc ma woda, iż mocą ducha s. grzechy oczyści. *WróbŻółt* 17; Przes chrześć/ pan bog/ [...] zgrzechy pierworodnego oczyści. *SeklWyzn* d3v; *BiałKat* 238v; krześć S. oczyszcza grzechy/ y daie łáfkę tym którzy gi przyimuią/ y zbawia ie *WujNT* 313, 747; *SkarKazSej* 661a.

»oczyścić [kogo] oczyszczeniem wody« (1): [Pan Krystus] poświęcił nas sobie/ oczyszcziąc nas oczyszczeniem wody á Duchá świętego. *RejPos* 153.

Szeregi: »chrzcic i oczyścić« (1): Ty mnie chrzci y oczyszcziay iáko Pan y Bog moy *SkarKaz* 515a.

»oczyścić i gładzić« (1): Oto krześć prawdziwie daie łáfkę/ [...] poniewáz grzechy oczyszcza y gładzi *WujNT* 747.

»oczyścić i odpuszczać« (1): łáfkę mamy IEZVSA Chrystuśa w łákrámenie spowiedzi/ ná ktorey krew iego oczyszcza nas/ [...] od grzechow/ y one odpuszcza *SkarKazSej* 661a.

»omywać i (też) oczyścić« (2): áby tá wodá/ nietylko ciáła omywála y otzyszcziála/ ále też y zmyły wálze. *KrowObr* 73, 73.

W przen (1) :

Zwrot: »oczyścić od jadu grzechowego« (1): tedy iuż woda oczyszcza człowieka na krzcie od iadu grzechowego. *WróbŻółt* 17v.

γ. W religiach pogańskich [kogo] (3) : I niechay sie między wami nienáduie/ ktoryby oczyszcziályná swego ábo corkę fwoię/ wiodąc ie przez ogień *Leop Deut* 18/10.

oczyścić od czego (1): Piatrix, Sacerdos expiare solita, [...] Popini álbó mniśzká która oczyszcziála ludzie od występów w pogaństwie. *Mącz* 301d.

Szereg: »krzcic i oczyścić« (1): Lustrici dies, Dni w które dzieci pogaństwo krzciło/ y oczyszcziáło. *Mącz* 200c.

3. Uwalniać od zarzutów [kogo, co = z kogo, z czego jest usuwane] (4) : nápiśał był osobliwe księgi [...] w ktorych oczyszcziáł Lácínki kościoł nieślufznie od Grekow ípotwarzány *SkarJedn* 264; Tu sie godzi vwáżyć/ wierny Chrześciáninie/ iáko między Greki po wżytki wieki oderwánia ich/ miał Pan Bog káždego czáfu [...] swoie Greki którzy kościoł Rzymłki oczyszcziáli/ y z nim siejednoczyli [!]: o iego krzywdę ábo iáwnie mowili/ ábo táiemnie/ [...] piśali. *SkarJedn* 265, 251, 281. [Cf też 1. Przen a) *SkarKazSej* 698a].

oczyścić z czego (1): *RejPosWstaw* [143³]v cf OCZYŚCIAĆ SIĘ znac. 2. oczyścić się z czego.

W charakterystycznych połączeniach: oczyścić kościół rzymski (łaciński) (2), kościoła rzymskiego naukę, wiarę katolicką.

Synonimy: 1. chędożyć, ocierać; a. goić, leczyć, spędzać, uzdrawiać; 2. gładzić, kazić.

Formacje współrdzenne cf CZYŚCIĆ.

Cf OCZYŚCIAJĄCY, OCZYŚCIANIE